

O'QUVCHILARNI CHET TILI ORQALI IJTIMOYLASHTIRISH TUSHUNCHASI: MOHIYAT VA JARAYON

Yoqubova Maftuna Shoyim qizi
Navoiy davlat universiteti magistranti
E-mail: [myoqubova.@gmail.com](mailto:myoqubova@gmail.com)

Doi: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14878187>

Annotatsiya. Mazkur maqolada o'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirish jarayoni, uning shaxsiy va ijtimoiy ahamiyati, hamda chet tili ta'limida qo'llaniladigan pedagogik yondashuvlar batafsil ko'rib chiqiladi. Chet tilini o'rganish o'quvchilarga nafaqat muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish, balki boshqa madaniyatlarni anglash, o'zaro hurmat va tolerantlikni shakllantirish, hamda global dunyoga integratsiyalashuv uchun imkoniyat yaratishi ta'kidlanadi. Shuningdek, maqolada chet tili darslarida ijtimoiylashtirish jarayonini samarali tashkil etish yo'llari taklif qilinadi. Ushbu maqola chet tili o'qituvchilari va pedagoglar uchun o'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirishning mohiyatini o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada chet tili ta'limining ijtimoiy-madaniy jihatlari, o'quvchilarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirish, ularni jamiyatning faol a'zolariga aylantirishda chet tilining roli tahlil qilinadi. Shuningdek, chet tili darslarida o'quvchilarni ijtimoiylashtirish uchun interaktiv metodlar, loyihali ta'lim, madaniy tadbirlar va boshqa pedagogik strategiyalardan foydalanish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: Ijtimoiylashtirish, chet tili, mohiyat, pedag'ogika, ta'lim, madaniyatlararo muloqot, kommunikativ kompetensiya, ijtimoiy ko'nikmalar.

Аннотация. В данной статье подробно рассматривается процесс социализации учащихся через иностранный язык, его личностное и социальное значение, а также педагогические подходы, применяемые в обучении иностранному языку. Подчеркивается, что изучение иностранного языка дает учащимся возможность не только развивать коммуникативные навыки, но и понимать другие культуры, формировать взаимное уважение и терпимость, а также интегрироваться в глобальный мир. Также в статье предлагаются способы эффективной организации процесса социализации на уроках иностранного языка. Данная статья посвящена изучению сущности социализации учащихся через иностранный язык для учителей и преподавателей иностранных языков. В статье анализируются социокультурные аспекты обучения иностранному языку, роль иностранного языка в формировании у учащихся социальных навыков, превращении их в активных членов общества. Также социализация учащихся на уроках иностранного языка.

Ключевые слова: социализация, иностранный язык, эссенция, педагогика, образование, межкультурное общение, коммуникативная компетентность, социальные навыки.

Annotation. This article will consider in detail the process of socialization of students through a foreign language, its personal and social significance, as well as pedagogical approaches used in foreign language education. Learning a foreign language is emphasized to provide opportunities for students not only to develop communication skills, but also to understand other cultures, to build mutual respect and tolerance, and to integrate into the global world. The article also offers ways to effectively organize the socialization process in foreign language lessons. This article is devoted to the study of the essence of socialization of students through a foreign language for teachers and educators of a foreign language. The article analyzes the socio-cultural aspects of foreign language education, the role of a foreign language in the formation of social skills in students, their transformation into active members of society. Also, socialization of students in foreign language classes.

Keywords: socialization, foreign language, essence, pedagogy, education, intercultural communication, communicative competence, social skills.

KIRISH VA DOLZARBLGI

Jahon globallashuvi va integratsiya jarayonlari tobora chuqurlashib borayotgan bugungi kunda chet tillarni bilish nafaqat shaxsiy ehtiyoj, balki ijtimoiy zaruratga ham aylanib ulgurdi. Chet tili shaxsning yangi madaniy muhitga kirib borishi, turli xalqlar bilan muloqot o'rnatishi, jahon ilmiy va madaniy merosidan bahramand bo'lishi, shuningdek, o'zining intellektual va kasbiy salohiyatini ro'yobga chiqarishi uchun muhim vosita hisoblanadi. Shu nuqtai nazardan, o'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirish ta'lim tizimining muhim vazifalaridan biri sifatida e'tirof etiladi.

1. **Globallashuv sharoitida chet tilining roli:** Globallashuv jarayonlari turli madaniyatlar va jamiyatlar o'rtasidagi aloqalarni kuchaytirmoqda. Bu esa chet tillarni bilishni turli sohalarda, jumladan, ta'lim, fan, madaniyat, biznes va siyosatda muhim kompetensiyaga aylantirmoqda. O'quvchilarning chet tillarni o'rganishi ularga jahon miqyosida faoliyat yuritish, xalqaro loyihalarda ishtirok etish va global muammolarni hal qilishda o'z hissasini qo'shish imkoniyatini yaratadi.

2. **Milliy ta'lim tizimini modernizatsiya qilish:** O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashuv va jahon ta'lim makoniga integratsiyalashuv jarayonlari chet tillarni o'rganishga alohida e'tibor qaratishni taqozo etadi. O'quvchilarni chet tillarga o'rgatish orqali ularning raqobatbardoshligini oshirish, ularni zamonaviy bilim va texnologiyalarni o'zlashtirishga tayyorlash muhim ahamiyatga ega.

3. **Shaxsning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirish:** Chet tili shunchaki muloqot vositasi bo'libgina qolmay, shaxsning ijtimoiy kompetensiyasini rivojlantirish, uning madaniy dunyoqarashini kengaytirish, boshqa xalqlar va madaniyatlarga hurmat hissini shakllantirish, tolerantlik va empatiya tuyg'ularini rivojlantirish uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chet tili orqali ijtimoiylashtirish o'quvchilarni jamiyatning faol va mas'uliyatli a'zolariga aylantirishga xizmat qiladi.

4. **Ilmiy-pedagogik muammoning mavjudligi:** O'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirishning nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari hali to'liq ishlab chiqilmagan. Ta'lim jarayonida chet tili darslarida ijtimoiylashtirishning samarali usullari va vositalaridan yetarlicha foydalanilmayapti. Ushbu muammoni hal etish o'quvchilarni chet tillarga o'rgatish samaradorligini oshirishga va ularning ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

5. **Ijtimoiy buyurtma:** Jamiyat va davlat tomonidan o'z milliy madaniyatini saqlagan holda, global dunyoga integratsiyalashuvga qodir bo'lgan, chet tillarni

mukammal biladigan, ijtimoiy faol va raqobatbardosh shaxslarni tarbiyalashga bo'lgan ijtimoiy buyurtma mavzuning dolzarbligini yanada oshiradi.

XX asr o'rtalarida ijtimoiylashuv inson rivojlanishini butun umri mobaynida o'rganuvchi fanlararo bog'lanuvchi mustaqil ilmiy sohaga aylandi. Ijtimoiylashuvning turli konsepsiyalarining tahlili uni shartli ravishda ikki asosiy yondoshuvga ajratish imkonini beradi:

1) sub'yektiv-ob'yektiv. Unda insonga jamiyat ta'sirining passiv iste'molchisi sifatida qaraladi.(E.Dyurkgeym,T.Parsons)

2) sub'yektiv-sub'yektiv. Bunda ijtimoiylashuv jarayonida insonning faol o'rni, uning hayotiy holatlarga ta'sir etish qobiliyati nazarda tutiladi. Jamiyat va ijtimoiy moslashuv jarayonlarini tushunishning hozirgi talablariga ikkinchi yondashuv ko'proq mos keladi, chunki zamonaviy fanda ijtimoiylashuv insonning madaniyatni o'zlashtirish jarayonidagi rivojlanish va o'zgarishi bilan aniqlanadi.

METODLAR VA O'RGANILISH DARAJASI

Chet tili orqali o'quvchilarni ijtimoiylashtirish jarayonini o'rganish uchun bir nechta ilmiy metodlar ishlatiladi. Har bir metodning o'ziga xos afzalliklari bor va maqsadga muvofiq tanlanadi. Quyidagi metodlar keng qo'llaniladi:

a. Empirik metod

Empirik metodda o'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirish jarayoni haqidagi ma'lumotlar bevosita amaliyotdan olinadi. Bu metod yordamida o'quvchilar bilan to'g'ridan-to'g'ri aloqada bo'lish orqali ularning chet tili o'rganishdagi tajribalari, fikrlari va tajribalari yig'iladi. Maqsad, o'quvchilar qanday qilib chet tilida o'z fikrlarini ifoda etishadi va bu jarayonda ijtimoiylashuvga qanday ta'sir ko'rsatishini aniqlashdir.

b. Eksperimental metod

Eksperimental metodda, chet tili o'rganishning turli usullarini taqqoslash orqali o'quvchilarning ijtimoiylashuv jarayonidagi o'zgarishlari o'rganiladi. Misol uchun, turli guruhlariga chet tilini o'rganishning turli metodikalarini qo'llash orqali, qaysi metodlar o'quvchilarning ijtimoiylashtirish jarayoniga ko'proq ta'sir ko'rsatishini aniqlash mumkin.

c. So'rovnomalar

So'rovnomalar yordamida o'quvchilarning chet tili o'rganishdagi hissiyotlari, talablari va ehtiyojlari haqida ma'lumotlar to'planadi. Bu metodda, o'quvchilarga va o'qituvchilarga anketalar va so'rovnomalar taqdim etiladi. Shunday qilib, ular chet tilini o'rganish jarayonida qanday ijtimoiy va madaniy to'siqlarga duch kelishayotganini bilib olish mumkin.

d. Kontent tahlili

Kontent tahlili metodida chet tili darsliklari, o'quv materiallari va o'quvchilar tomonidan bajariladigan topshiriqlarning tarkibi tahlil qilinadi. Bu metod yordamida, o'quvchilarga berilgan materiallar va topshiriqlar ijtimoiylashuv jarayoniga qanday ta'sir qilayotganini o'rganish mumkin. Chet tilidagi materiallar va darslar, o'quvchilarga boshqa madaniyatlarni tushunishga yordam beradi, bu esa ijtimoiylashuvni rivojlantiradi.

e. Interviyu metodlari

Interviyu metodida o'quvchilar va o'qituvchilar bilan suhbatlar o'tkazish orqali, chet tili o'rganish jarayonidagi his-tuyg'ular va tajribalar haqida chuqurroq ma'lumot olish mumkin. Bu metod orqali, o'quvchilarning o'rganish jarayonida qanday ijtimoiylashuv aspektlari mavjudligini, ularning chet tili o'rganish motivatsiyasini va bu jarayondagi qiyinchiliklarini aniqlash mumkin.

Bolaning ijtimoiylashuvi, xususan, insonning (ijtimoiy moslashuvi uning bilishga bo'lgan ob'yektiv ehtiyoji jarayonida paydo bo'ladi. Biroq bu bilan uzviy ravishda bola boshqa bir ob'yektiv ehtiyoj-o'ziga xosligini namoyon qilish hissi ham shakllanadi. Bola uni yuzaga chiqarish uchun turli usul va vositalarni qidira boshlaydi va buning natijasida uning individuallashuvi ro'y beradi. Shaxsning faqat o'ziga tegishli bo'lgan ijtimoiy ahamiyatga ega xislatlari individual tarzda namoyon bo'ladi, uning ijtimoiy yurish-turishi takrorlanmas jihatlarga ega bo'ladi.

O'rganilish darajasi

O'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirish jarayoni ilmiy sohada hali nisbatan yangi va keng o'rganilayotgan yo'nalishlardan biridir. Bu sohada olib borilgan tadqiqotlar va o'rganish darajasini quyidagi turlarga bo'lish mumkin:

a. Teorik o'rganilish darajasi

Chet tili orqali ijtimoiylashtirishning nazariy asoslari turli ilmiy tadqiqotlar va maqolalarda yoritilgan. Shu bilan birga, ijtimoiylashuvning psixologik, madaniy va lingvistik jihatlari hamda chet tilini o'rganishning ijtimoiy jarayondagi o'rni haqida nazariy fikrlar ko'p. Biroq, bu mavzuning nazariy jihatlari hali to'liq o'rganilmagan va bu sohada ko'plab ilmiy bo'shliqlar mavjud.

b. Amaliy o'rganilish darajasi

Amaliyotda, chet tilini o'rganish orqali ijtimoiylashuvni ta'minlashga qaratilgan tajribalar ko'p o'tkazilmagan. Biroq, ayrim mamlakatlarda bu jarayonni o'rganish amaliyotlari mavjud. Masalan, ko'plab ta'lim tizimlarida chet tili darslari ijtimoiy va madaniy ahamiyatga ega bo'lgan maqsadlar asosida tashkil etilmoqda. Shunday qilib, chet tilini o'rganish nafaqat tilni o'rgatish, balki o'quvchilarga turli madaniyatlar bilan tanishish imkonini yaratadi.

c. Birinchi marta o'rganish (Innovatsion o'rganilish darajasi)

Chet tili orqali ijtimoiylashuv jarayonini o'rganishning innovatsion jihatlari hali ham o'rganilmoqda. Bu borada yangi tadqiqotlar, metodologiyalar va yondashuvlar ishlab chiqilmoqda. Xususan, chet tilini o'rgatishda o'quvchilarning psixologik, ijtimoiy va madaniy jihatlari inobatga olishga harakat qilinmoqda. Ijtimoiylashtirish jarayonining lingvistik va madaniy tomonlari yoritilayotgan bo'lsa-da, bu sohada yanada chuqurroq tahlil qilish zarurati mavjud.

d. O'rganishning hududiy o'rganilish darajasi

Chet tili orqali ijtimoiylashuv jarayoni bir nechta davlat va hududlarda o'rganilgan. Biroq, bu jarayonning o'ziga xos xususiyatlari har bir mamlakatda turlicha. O'zbekistonda bu soha hali nisbatan yangi bo'lib, o'rganishning boshida turadi. Lekin, dunyo bo'ylab bu masala jiddiy ilmiy tadqiqotlar va amaliy dasturlarni yaratishga qaratilmoqda. O'quvchilarning madaniy anglashini va ijtimoiy rivojlanishini ta'minlash uchun metodlar va ta'lim dasturlari ishlab chiqilmoqda.

Shunday qilib, bolaning ijtimoiy rivojlanishi o'zaro bog'liq ikki yo'nalishda olib boriladi: Ijtimoiylashuv (ijtimoiy madaniy tajriba madaniyatni o'zlashtirish) va Individuallashuv (mustaqillik, nisbiy o'ziga xoslikni qo'lga kiritish). Shu tarzda ijtimoiylashuv tushunchasi zamonaviy fanda moslashuv va individuallashuv jarayonlari bilan bog'liq ijtimoiylashuv jarayonining mazmuni tashkil etadi. Inson(bola)ning aniq bir jamiyat sharoitlariga moslashuvi sub'yekti va ijtimoiy muhitning o'zaro faol yaqinlashuv jarayoni va natijasidir.(J.PiaJe,R.Mertoj).

TADQIQOT NATIJALARI

Ijtimoiy moslashuvda ijtimoiy muhit talablariga insonning munosabati bildirishidir. Shunday qilib, ijtimoiylashuv (moslashuv) individning ijtimoiy mavjudodga aylanish jarayoni va natijasidir. Individuallashuv insonning hali yoshligidayoq paydo bo'ladigan ob'yektiv ehtiyojlari bilan bog'liq jamiyatdagi o'z-o'zini egallashidir. Bu ehtiyoj:

- a) o'z qarashlariga ega bo'lish;
- b) o'ziga xosliklariga ega bo'lish;
- v) unga tegishli bo'lgan masalalarni hal qilish, uning o'z darajasini aniqlab olishiga xalaqit beradigan hayotiy holatlarga qarshi turish xohishi sifatida namoyon bo'ladi.

Agar shaxsning jamiyatga kirishida ijtimoiylashuv va individuallashuv jarayonlari o'rtasida tenglik yuzaga kelsa, insonning jamiyatga yaqinlashuvi ro'y beradi. Shu bilan birga bu yerda shaxs va muhitning o'zaro ta'sir etishi ham sodir bo'ladi. Shunday qilib, muvaffaqiyatli ijtimoiylashuv moslashuv va individuallashuv o'rtasida muvozanat saqlangandagina amalga oshishi mumkin. Bu jarayon uch asosiy sohada amalga oshadi:

1.Faoliyat turlarining kengayishi, uning shakl va vositalarini qo'lga kiritish, erkin mo'ljal olish.

2. Muloqot doirasini kengaytirish, uning mazmunini chuqurlashtirish, xulq-atvor me'yorlarini o'zlashtirish.

3. Shaxsiy "Men" obrazini faoliyatning faol ishtirokchisi sifatida shakllantirish, o'z ijtimoiy mansubligi va o'rnini anglash, o'ziga baho berishni shakllantirish.

Inson ijtimoiylashuvi u yoki bu jamiyat ijtimoiy qatlamlariga xos bo'lgan universal vositalar orqali amalga oshiriladi, ularga: go'dakni emizish va g'amxo'rlik qilish usullari, maishiy va gigiyenik yurish turish qoidalari, insonni o'rab turuvchi moddiy madaniyat mahsulotlari, ma'naviy madaniyat unsurlari (alladan boshlab ertaklargacha), muomala usuli va mazmuni, shuningdek oilada jazolash va mukofotlash uslublari, insonni hayotiy faoliyatidagi ko'p sonli munosabatlari-muloqot, o'yinlar, ma'naviy amaliy faoliyati, sport bilan shug'ullanishi kiradi.

Har bir jamiyat, davlat, ijtimoiy guruh ijobiy va salbiy, formal va noformal sanksiyalarni man etish, ruxsat berish, majburlash chora-tadbirlarini ishlab chiqadi. Bu choralar yordamida inson xulq-atvori shu jamiyatda qabul qilingan me'yoriy qadriyatlarga moslashtiriladi.

Bola ijtimoiylashuvining yetakchi vositalari: muloqot (ota-onalar, tengdoshlar va boshqalar bilan) hamda faoliyat (o'yin, o'qish, ijod, sport).

Psixologik-pedagogik tadqiqotlar jarayonida turli yosh davrlariga turli faoliyat turlari mos kelishi aniqlangan.

XULOSALAR

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak o'quvchilarni chet tili orqali ijtimoiylashtirish – bu o'quvchilarni jamiyatning to'laqonli a'zolariga aylantirish, ularning muloqot, hamkorlik, madaniy va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, hamda ularni global dunyoga integratsiya qilishga yo'naltirilgan murakkab jarayondir. Bu jarayonni samarali tashkil etish uchun o'qituvchilar zamonaviy o'qitish metodlarini, interaktiv texnologiyalarni va boshqa pedagogik strategiyalarni o'z amaliyotida qo'llashlari zarur.

Chet tilini o'rganish o'quvchilarga o'z madaniyatidan farqli bo'lgan boshqa madaniyatlarning qadriyatlari, normalari, urf-odatlarini va an'analari bilan tanishish imkoniyatini beradi. Bu esa, ularda boshqa madaniyatlarga hurmat va tolerantlik tuyg'ularini rivojlantiradi. Chet tili darslarida o'quvchilarning og'zaki va yozma muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantirish. Bu esa ularning ijtimoiy munosabatlarni o'rnatish, fikrlarini aniq va ravshan ifodalash, hamda boshqa madaniyat vakillari bilan muloqot qilish imkoniyatini oshiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Pedagogika ensklopediya 1-jild “O‘zbekiston milliy ensklopediyasi ” Davlat ilmiy nashriyoti Toshkent -2015 -yil
2. Skatkin, M. N. Metodologiya i metodika pedagogicheskix issledovaniy /M. N.Skatkin. - M. : Pedagogika, 1986. – 152 s. – S.54.
3. Polonskiy V.M. Otsenka kachestva nauchno-pedagogicheskix issledovaniy / V.M.Polonskiy. - M.: Pedagogika,1986. – 152 s.
4. Xolboy Ibragimov “Ijtimoiy pedagogika” .“Fan” nashriyoti .2010.Toshkent
5. <https://uz.wikipedia.org/w/index.php>.
6. ziyo.net

